

ADVIES

Strategische thema's PDPO III

SALV, 28/06/2013 (nr. 2013-13)
Minaraad, 04/07/2013 (nr. 2013|33)

Contactpersoon SALV: Kris Van Nieuwenhove, Koen Carels
Contactpersoon Minaraad: Anke Geeraerts

1	Inleiding	4
2	Krachtlijnen	5
3	Situering	7
3.1	Het Europese beleidskader	7
3.2	Het Vlaamse beleidskader	10
3.3	Relevante voorgaande adviezen van SALV en Minaraad	15
4	Advies	18
4.1	Algemene aanbevelingen bij het proces	18
4.2	Algemene aanbevelingen bij de strategische keuzes	20
4.3	Coherentie van de strategische keuzes met het plattelands- en landbouwbeleid	22
4.4	Strategisch thema 1: inzetten op jonge landbouwers	24
4.5	Strategisch thema 2: investeren in innovatie en opleiding	26
4.6	Strategisch thema 3: focussen op verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming	27
4.7	Strategisch thema 4: versterken van de kwaliteit en vitaliteit van het platteland	30
5	Lijst met afkortingen	31
6	Bijlage: tabel bij paragraaf [7]	32

1 Inleiding

Op 13 mei 2013 ontving de Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij een vraag tot advies over de voorbereiding van het operationele programma ELFPO 2014-2020. De Minaraad werd niet om advies werd gevraagd. Omdat Minaraad en SALV inzake de meeste overlappende dossiers in het verleden een goede samenwerking uitbouwden en de Minaraad reeds eerder te kennen had gegeven over het PDPO dossier advies te zullen geven, nodige de SALV de Minaraad uit tot een gezamenlijk adviesproces en advies.

Bij de vraag tot advies over de voorbereiding van het operationele programma ELFPO 2014-2020 was een 4 bladzijden tellende nota “strategische thema’s PDPO III” als bijlage toegevoegd.

Op 24 mei 2013 gaf Joris Relaes, kabinetschef van minister-president Kris Peeters, toelichting bij deze nota aansluitend op de SALV-raadszitting. Een delegatie van de Minaraad werd uitgenodigd en was aanwezig.

Het advies werd uitgewerkt door een gemeenschappelijke werkcommissie SALV-Minaraad tijdens bijeenkomsten op 4, 11, 18,20 en 26 juni 2013. Het advies werd door de SALV bekrachtigd op 28 juni 2013 en door de Minaraad op 4 juli 2013.

Aangezien het EU-kader voor de toepassing van de vijf structuurfondsen nog niet definitief vastligt en de inhoud van de vier andere structuurfondsen nog grotendeels onbekend is, zijn de uitspraken van SALV en Minaraad over de strategische thema’s voor het PDPO III onder voorbehoud.

Piet Vanthemsche
Voorzitter SALV

Bert De Wel
Voorzitter Minaraad

2 Krachtlijnen

De Raden stellen vast dat de gekozen thema's, op hoofdlijnen, aansluiten bij de standpuntennota van de Europese Commissie, de voorgestelde prioriteiten van ELFPO en het Pact 2020. In de strategische nota zijn echter geen rechtstreekse verwijzingen naar deze documenten terug te vinden. Het is volgens de Raden aangewezen om ook de onderbouwing van de strategische keuzes te communiceren. De Raden stellen ook vast dat de nota vrij vaag en abstract blijft over de invulling van de gekozen strategische thema's. Daarenboven merken de Raden dat bepaalde aspecten en doelgroepen ontbreken. De strategische thema's dienen geduid te worden in een breder verhaal van de verdere verduurzaming van de Vlaamse landbouw, de bosbouwsector en het platteland. De Raden wijzen hierbij, naast andere mogelijkheden, op de rol van biologische landbouw als incubator voor verduurzaming en innovatie.

Betrek ook andere plattelandsactoren in win-winsituaties met de land- en tuinbouwers op het platteland. Daarnaast vragen de Raden om afstemming te zoeken met andere Vlaamse en Europese beleidsplannen en fondsen. Voor de coördinatie van de structuurfondsen in Vlaanderen pleiten de Raden voor het oprichten van een Vlaams coördinatiemechanisme. De Raden merken op dat het ELFPO klimaat als horizontaal thema meeneemt en vragen om dit ook te doen doorheen PDPO III.

De Raden erkennen de noodzaak om in te zetten op jonge landbouwers en waarderen dat hieromtrent een volwaardig strategisch thema ontwikkeld werd. De Raden vragen om de knelpunten voor jonge landbouwers maximaal weg te werken, ook deze van buiten de sector en om te voorzien in een gedegen begeleiding en opleiding voor jonge landbouwers.

Wat investeren in innovatie en opleiding betreft, menen de Raden dat innovatie in ruime zin bekeken moet worden, er moet met andere woorden ingezet worden op technologische, sociale, ecologische en economische innovatie als antwoord op de uitdagingen waarvoor de landbouw en het platteland staan. Wanneer het landbouwinnovatie betreft dient het onderzoek en ontwikkeling te gebeuren in wisselwerking met de landbouwsector. De Raden bevelen ook aan om opleidingen zowel qua inhoud als qua doelgroep ruim te bekijken.

Binnen het thema "focussen op verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming" merken de Raden volgende elementen op:

- Het is voor de Raden onduidelijk hoe het PDPO ingezet zal worden voor Natura 2000, ze vragen om het fonds gericht in te zetten conform de aanbevelingen in het Minaraad advies 2012|77, en vragen om ook investeringssteun te voorzien voor het verbeteren van de milieukwaliteit van Natura 2000 gebieden.
- De Raden merken op dat duurzaamheid in het thema "focussen op verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming" wordt opgesplitst in externe en interne duurzaamheid. Dit is artificieel volgens de Raden.
- De Raden vragen om in te zetten op een efficiënt gebruik van hulpbronnen en om de opstart van producentenorganisaties te steunen.
- De Raden achten een investeringsbeleid dat gekoppeld is aan het distance-to –target-principe een goede strategie om de weerbaarheid en verduurzaming van de sector te verwezenlijken. Binnen de Raden zijn er verschillende visies omtrent de concrete invulling van een dergelijk investeringsbeleid en met name in welke sectoren dit beleid kan ingezet worden.
- De Raden vragen om in PDPO III collectieve beheerovereenkomsten te voorzien.

Wat het vierde strategische thema (versterken van de kwaliteit en vitaliteit van het platteland) betreft menen de Raden dat het een goede zaak is om de middelen te focussen op de prioritaire maatregelen en gemeenten, als is het onduidelijk op welke basis de criteria voor

plattelandsgemeenten werden bepaald. De Raden merken op dat de relatie stad-platteland in de strategische nota ontbreekt en vragen daarom om van deze relatie een horizontaal thema te maken en hier ook werk van te maken in andere structuurfondsen. Ook vragen de Raden om in te zetten op diversificatie, toerisme, landschap en streekidentiteit.

De Raden vragen tenslotte om, in lijn met de betrokkenheid bij de strategische thema's, eveneens betrokken te worden bij de uitwerking van de maatregelen en het vaststellen van de budgetverdeling betreffende PDPO III, rekening houdend met de definitieve besluiten over de ELFPO prioriteiten op Europees niveau.

3 Situering

De tweede pijler van het GLB wordt uitgevoerd aan de hand van het ELFPO. Het ELFPO is één van de fondsen binnen het Gemeenschappelijk Strategisch Kader dat moet bijdragen tot Europa 2020. Lidstaten sluiten een partnerschapscontract af met de Europese Unie voor deze fondsen. Per fonds wordt een operationeel programma uitgewerkt door de lidstaat/regio. Het operationeel programma voor ELFPO in Vlaanderen heet Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling (PDPO). Door het afbakenen van strategische thema's zet de Vlaamse Regering een eerste stap richting PDPO III.

3.1 Het Europese beleidskader

3.1.1 Europa 2020 en het Gemeenschappelijk Strategisch Kader

Europa 2020 is de groeistrategie van de Europese Unie. De EU moet een slimme, duurzame en inclusieve economie worden in een snel veranderende wereld. Om dit doel te verwezenlijken heeft Europa 2020 vijf kerndoelstellingen: werkgelegenheid, onderzoek & innovatie, klimaatverandering & energie, onderwijs en armoede & sociale uitsluiting.

Het Gemeenschappelijk Strategische Kader (GSK) moet bijdragen aan de kerndoelstellingen. Met het overkoepelend GSK wil Europa alle EU-fondsen geïntegreerd inzetten en bovendien zodanig inzetten dat grote maatschappelijke uitdagingen (zoals omschreven in de EU 2020 doelstellingen) doeltreffender en efficiënter worden aangepakt.

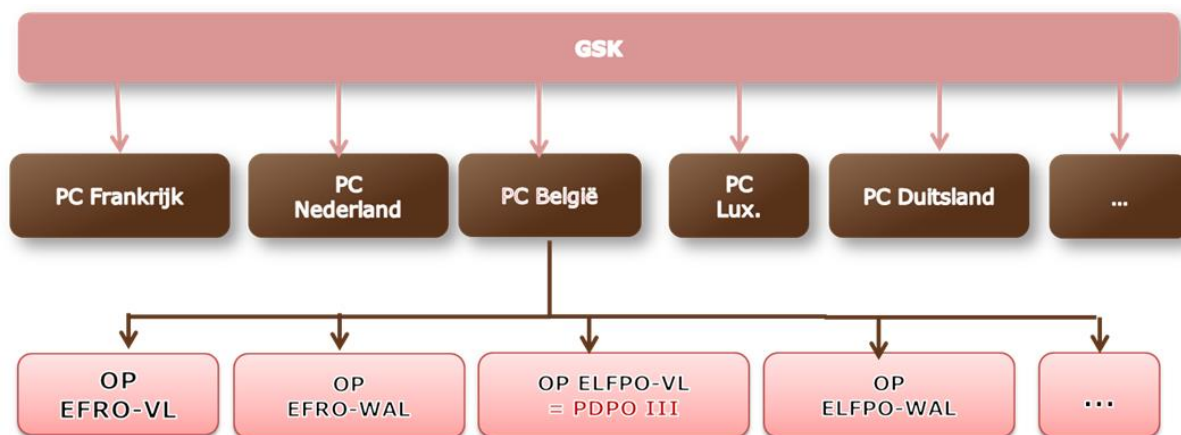
Dit GSK heeft elf gemeenschappelijke thematische doelstellingen:

1. Onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie
2. Toegang tot, gebruik en kwaliteit van informatie en communicatietechnologie
3. Versterken van concurrentievermogen van KMO's, de landbouwsector en de visserij- en aquacultuursector
4. Steun voor de verschuiving naar een koolstofarme economie in alle sectoren
5. Bevorderen van de aanpassing aan klimaatverandering, risicopreventie en management
6. Milieubescherming en het promoten van het efficiënt gebruik van hulpbronnen
7. Bevorderen van duurzaam transport en wegnemen van knelpunten in infrastructuurnetwerken
8. Bevorderen van werkgelegenheid en arbeidsmobiliteit
9. Bevorderen van sociale inclusie en armoedebestrijding
10. Investeren in onderwijs, vaardigheden en levenslang leren
11. Versterken van institutionele capaciteit en een efficiënte overheidsadministratie.

Lidstaten sluiten partnerschapscontracten af en stellen operationele programma's voor de EU-fondsen op. Elke Europese lidstaat moet dit jaar haar investeringsprioriteiten voor de EU-fondsen vastleggen in één globaal partnerschapscontract. Dit contract dient tot stand te komen in overleg met de nationale en regionale overheden, de sociale partners en andere maatschappelijke actoren. Binnen dit partnerschapscontract stellen de regio's operationele programma's op voor de verschillende fondsen. In deze partnerschapscontracten en operationele programma's maken de lidstaten/regio's gemotiveerde keuzes en geven ze aan op welke strategische prioriteiten wordt ingezet. De vijf fondsen waarvoor België/Vlaanderen operationele programma's dient te maken zijn:

1. ESF (Europees Sociaal Fonds),
2. Cohesiefonds;
3. EFRO (Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling);
4. EFMZV (Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij);
5. ELFPO (Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling).

Het operationeel programma voor ELFPO in Vlaanderen heet Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling (PDPO).

Figuur 1 - Relatie tussen het Gemeenschappelijk Strategisch Kader (GSK), Partnerschapscontracten (PC) en de operationele programma's (OP). Bron: PowerPoint Departement voor Landbouw en Visserij, april 2012

ELFPO draagt bij tot de Europa 2020-strategie door in te zetten op drie lange termijn doelstellingen:

- Een concurrerende landbouw;
- Een duurzaam beheer van de natuurlijke hulpbronnen en klimaatactie;
- Een evenwichtige territoriale ontwikkeling van de plattelandsgebieden.

De lange termijn doelstellingen worden vertaald in drie horizontale en zes verticale prioriteiten voor plattelandsontwikkeling, die opnieuw gelinkt kunnen worden aan de hogervermelde GSK-doelstellingen en de EU2020-doelstellingen:

1. Bevordering van de kennisoverdracht en innovatie in de land- en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden;
2. Versterking van het concurrentievermogen van alle landbouwtypen en verbetering van de rendabiliteit van de landbouwbedrijven;
3. Bevordering van de organisatie van de voedselketen en van het risicobeheer in de landbouw;
4. Herstel, instandhouding en verbetering van ecosystemen die aangewezen zijn op de landbouw en de bosbouw;
5. Bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en steun voor de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw, de voedsel- en de bosbouwsector;
6. Bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling in plattelandsgebieden.

Alle prioriteiten dragen bij tot de drie horizontale doelstellingen inzake innovatie, milieu en mitigatie en adaptatie aan de klimaatverandering.

Extra prioriteiten toevoegen is niet toegelaten, wel kunnen de volgende subprioriteiten toegevoegd worden door de lidstaten: jonge landbouwers, kleine landbouwbedrijven, berggebieden en korte keten.

3.1.2 Het gemeenschappelijk landbouwbeleid

De basis van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) van de Europese Unie werd gelegd in het oprichtingsverdrag van de Europese Economische Gemeenschap. Het oprichtingsverdrag werd in 1957 ondertekend door de zes oorspronkelijke lidstaten (België, Nederland, Luxemburg, Frankrijk, Duitsland en Italië) in Rome, vandaar de verkorte naam "Verdrag van Rome". Het gemeenschappelijk landbouwbeleid trad in werking in 1962.

Pijler II zag het licht in het kader van Agenda 2000. Het gemeenschappelijk landbouwbeleid kende in zijn geschiedenis meerdere hervormingen. Op de top van Berlijn, in het kader van de Agenda 2000, werd het GLB hervormd om een Europees landbouwmodel op te zetten dat nauw verbonden is met een evenwichtige ontwikkeling van het platteland. Op deze manier werd plattelandontwikkeling (pijler II), naast de marktmaatregelen (pijler I) een wezenlijk onderdeel van het Europese landbouwmodel.

Pijler II waarborgt de toekomst van de plattelandsgebieden. De prominente rol van deze tweede pijler binnen het nieuwe GLB werd bevestigd door de hervorming van 2003. Het voornaamste doel van de pijler is om een samenhangend en duurzaam kader tot stand te brengen waardoor de toekomst van plattelandsgebieden wordt gewaarborgd. De pijler is gebaseerd op multifunctionele landbouw, waarin een scala van diensten kan worden aangeboden naast de productie van voedsel, en op het vermogen van de plattelandseconomie om een nieuw inkomen en nieuwe werkgelegenheid te genereren zonder dat cultuur, milieu en erfgoed van plattelandsgebieden verloren gaan.¹

3.1.3 Naar een hervormd GLB

Op 22 november 2010 startte de Europese Commissie het traject naar een nieuw Gemeenschappelijk Landbouwbeleid met de volgende mededeling: *“COM(2010) 672 final – communication from the commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions – The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future”*.

Op 12 oktober 2011 maakte Dacian Cioloș, Europees commissaris voor Landbouw, de voorstellen voor het Europees landbouwbeleid voor de periode 2014-2020 bekend. De voorstellen bestaan uit zeven verordeningen. Voor pijler II zijn volgende twee voorstellen voor verordeningen van belang:

- COM(2011) 627/3 - Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad inzake steun voor plattelandontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandontwikkeling (ELFPO)
- COM(2011) 628/3 - Voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad inzake de financiering, het beheer en de monitoring van het gemeenschappelijk landbouwbeleid

Het Verdrag van Lissabon bepaalt dat bijna alle landbouw- en visserijdossiers onder de medebeslissingprocedure² vallen. Dit houdt in dat het Europees Parlement, naast de Commissie en de Raad, een volwaardige onderhandelingspartner is. Begin april 2013 gingen de trialogen van start waarbij Raad, Europees Parlement en Europese Commissie op basis van hun vastgestelde posities tot een compromis moeten komen. Tijdens de Raad landbouw in Luxemburg op 25 juni 2013 werd al grotendeels toegewerkt naar een akkoord en werd de positie van de Raad opnieuw vastgesteld met het oog op een globaal akkoord dat op 26 juni bereikt werd in Brussel na een laatste overleg met de Europese Commissie en het Europees Parlement. Dit nieuwe GLB zal gedeeltelijk in 2014 en gedeeltelijk in 2015 in werking treden.

Het politieke akkoord zal in de komende maanden na 26 juni 2013 definitief vastgelegd worden door publicatie van de wetgevende teksten in het Europees Publicatieblad, na controle op juridisch, technisch en taalkundig vlak. Een aantal elementen van het akkoord dienen nog verder verankerd te worden in de zogenaamde uitvoeringsbepalingen, deze worden verwacht tegen het najaar. De

¹ http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/agriculture/article_7212_nl.htm

² Meer info over de medebeslissingsprocedure:
http://europa.eu/legislation_summaries/glossary/codecision_procedure_nl.htm

bepalingen inzake directe inkomenssteun zullen op 1 januari 2015 in werking treden, de andere bepalingen op 1 januari 2014³.

3.1.4 Standpuntennota Europese Commissie over besteding van GSK fondsen

De standpuntennota (position paper)⁴ doet aanbevelingen voor de GSK-fondsen in België. De standpuntennota van de Europese Commissie handelt over de vijf fondsen die gevat worden in het Gemeenschappelijk Strategisch Kader en geeft drie grote financieringsprioriteiten voor België:

1. Versnel de transitie naar een kennisintensieve economie en reduceer de inputkosten;
 - a. Verhoog private investeringen in onderzoek en ontwikkeling, stimuleer business innovatie en competitiviteit, in het bijzonder voor KMO's en verhoog de productiviteitsgroei van werkkraft, inclusief in landbouw en visserij;
 - b. Promoot ondernemerschap, toegang tot financiering en geavanceerde zakelijke dienstverlening voor KMO's;
 - c. Stimuleer hogere energie-efficiëntie, in het bijzonder voor transport en huishoudens.
2. Stimuleer werkgelegenheid door een gerichte activatie en opbouwen van vaardigheden, verhoogde interregionale samenwerking en actieve inclusie van kwetsbare groepen;
 - a. Gerichte activatie van oudere werknemers, jonge werklozen, migranten en andere kwetsbare groepen;
 - b. Remedieer een gebrek aan vaardigheden door gerichte investering in onderwijs en levenslang leven alsook door een verhoogde interregionale samenwerking;
 - c. Betrek kwetsbare groepen actief in de samenleving.
3. Verlaag broeikasgasemissies, verbeter de energie-efficiëntie van de economie en verhoog het aandeel aan hernieuwbare energie.

Deze prioriteiten worden vervolgens gekoppeld aan de thematische doelstellingen van het GSK.

3.2 Het Vlaamse beleidskader

3.2.1 Vlaamse beleidsdoelen voor plattelandsontwikkeling

De Belgische bevoegdheidsverdeling en de diverse relaties van platteland-gebonden onderwerpen met andere beleidsdomeinen (milieu, landbouw, landschap, erfgoed, ...) creëert een specifiek Vlaams speelveld binnen het voorgenoemde Europese kader.

Regeerakkoord 2009-2014⁵. In hoofdstuk 10 “een levendige landbouw- en visserijsector” stelt de regering:

1. *“We werken actief mee aan een duurzame hervorming van het Europese landbouwbeleid na 2013, waarbij voldoende middelen worden voorzien om de kwaliteit, een veilige gezonde, milieuvriendelijke en betaalbare voedselproductie en een leefbaar platteland te garanderen. In functie daarvan blijven we de cross compliance ondersteunen en evolueren we mee met het Europese beleid.”*
2. *“Het Programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPO) is de basis voor een duurzaam landbouwbeleid in Vlaanderen. De volgende herzieningen van het PDPO zullen aangewend*

³ <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=3200>

⁴ Position of the Commission Services on the development of Partnership Agreement and programmes in Belgium for the period 2014-2020. Ref. Ares(2012)1335413 – 13/11/2012

⁵ De Vlaamse Regering 2009-2014. Een daadkrachtig Vlaanderen in beslissende tijden. Voor een vernieuwende, duurzame en warme samenleving. <http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/de-vlaamse-regering-2009-2014-een-daadkrachtig-vlaanderen-in-beslissende-tijden-voor-een-vernieuwende-duurzame-en-warme>

worden om het duurzaam karakter van de Vlaamse landbouw verder te versterken via investeringen, beheersovereenkomsten, de diversificatie van landbouwbedrijven (zorgboerderijen, hoevetoerisme, hoeveproducten ...) en specifieke plattelandsmaatregelen.”

Pact 2020⁶. Overkoepelend moet er rekening gehouden worden met het actieplan Vlaanderen in Actie (VIA) en het Pact 2020. Centraal in het Pact staat structurele verandering, betrokkenheid van het middenveld en doelgroepen bij strategische planning, versterking van visievorming en samenhang in strategieontwikkeling en strategische beleidsvoering (binnen beleidsdomeinen en tussen beleidsvelden), en geïntegreerd beleid. Pact 2020 is een toekomstpact voor Vlaanderen dat de gezamenlijke langetermijnvisie en –strategie van de Vlaamse Regering, de sociale partners en het brede maatschappelijk middenveld weerspiegelt en daardoor veel draagkracht en daadkracht bevat.

Wat betreft landbouw, vermeldt doelstelling 5 “ondernemerschap”:

- *In 2020 heeft Vlaanderen een performante landbouw die de vergelijking kan doorstaan met de Europese landbouweconomische topregio’s.*
- *Tegen 2020 zal in Vlaanderen het landbouwareaal uit het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen juridisch verankerd zijn met het oog op rechtszekerheid inzake exploitatie.*

Daarnaast stelt het PACT 2020 volgende doelstellingen die onder meer op landbouw en platteland van toepassing zijn:

- *Een verdere ontkoppeling van economische groei en het geheel van emissies en afvalproductie is in 2020 gerealiseerd door een gestaag stijgende materiaal- en energie-efficiëntie in de verschillende maatschappelijk sectoren;*
- *Voor water- en luchtkwaliteit, bodembescherming en geluidshinder scoort Vlaanderen in 2020 even goed als Europese economische topregio’s;*
- *Het beleid in 2020 focust binnen een Europese context op belangrijke uitdagingen en risico’s. Zo moeten de gekozen maatregelen leiden tot een verdergaande verlaging van de broeikasemissies conform de voor Vlaanderen vastgestelde doelstellingen in het kader van de Europese klimaatwetgeving [...];*
- *De meeste Vlaamse waterlopen hebben een goede ecologische toestand bereikt zodat het effectief mogelijk is dat ten laatste in 2021 voldaan is aan de kwaliteitsvereisten van de Kaderrichtlijn Water;*
- *Inzake biodiversiteit kan Vlaanderen in 2020 de vergelijking met Europese economische topregio’s aan;*
- *Zowel de beboste oppervlakte als kwaliteit ervan nemen aanzienlijk toe [...].*

Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling⁷. In de VSDO stelt de Vlaamse Regering: *“In 2012 start de voorbereiding voor de opmaak van PDPO III, het derde programma voor plattelandontwikkeling, dat de periode 2014-2020 zal omvatten. De resultaten van de, door de EU verplichte, Mid Term Evaluatie eind 2010 zullen als basis dienen voor de voorbereiding van PDPO III en eventuele aanpassingen aan PDPO II. Het duurzame karakter van het Vlaamse platteland kan door het bijsturen van het PDPO versterkt worden via landbouwinvesteringen, beheersovereenkomsten, diversificatie van landbouwbedrijven en specifieke plattelandsmaatregelen. In overleg met alle betrokken partners zal*

⁶ Pact 2020: een nieuw toekomstpact voor Vlaanderen. 20 doelstellingen.

<http://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/pact-2020-een-nieuw-toekomstpact-voor-vlaanderen-20-doelstellingen>

⁷ Samen grenzen ver-leggen. Vlaamse strategie duurzame ontwikkeling.

<http://do.vlaanderen.be/beleid/vlaams-beleid/vlaamse-strategie-duurzame-ontwikkeling>

een voorstel voor een evenwichtig en sterk Vlaams programma opgemaakt worden dat oplossingen aanreikt voor de noden van het Vlaamse platteland en zijn landbouw. Daarbij zal gebruik worden gemaakt van de bestaande langetermijnvisies.”

Actieprogramma plattelandsbeleidsplan 2013-2015. De verwijzingen naar PDPO III in het actieplan zijn zeer beperkt, het stelt enkel dat er een nieuw PDPO zal opgemaakt worden. Daarnaast worden, in bijlage, ook de Europese ELFPO-doelstellingen opgenomen (volgens de voorstellen van november 2011).

Milieubeleidsplan (MINA-plan 4). Er zijn, onder andere op het platteland, heel wat verstoringen die de natuurkwaliteit kunnen bedreigen zoals bodemverontreiniging, bodemaantasting, verhoogde ozonconcentraties, waterbodemverontreiniging, verdroging, vermesting, verzuring, verontreiniging van het oppervlaktewater, versnippering, en geluids-, geur- en lichthinder. Plandoelen voor milieu worden opgenomen in het milieubeleidsplan (MINA-plan 4) en jaarlijks geëvalueerd in het milieurapport (MIRA). De resultaten tonen dat op vlak van natuur en milieu, tussen 2001 en 2008 een toename van de eco-efficiëntie van de landbouw plaatsvond. Daarna stijgt de milieudruk opnieuw voornamelijk op vlak van broeikasgassen en verzurende emissie. De oorzaken blijken te liggen bij de stijgende veestapel en de uitbreiding van WKK's in eigen beheer in de glastuinbouw. Te noteren is dat 8% van het landbouwareaal valt onder een contract van agro-milieumaatregelen waarbij de maatregelen omtrent water het grootste succes kennen. De indicatoren die de achteruitgang in biodiversiteit meten (de graslandvlinderindex, de broedvogelindex en de watervogelindex) tonen dat momenteel de biodiversiteit stagneert of achteruitgaat. Op vlak van instandhouding krijgt 75% van de habitats en 37% van de soorten de score ongunstig.

Strategisch Plan Biologische Landbouw 2013-2017. *“In het nieuw strategisch plan wordt gefocust op groei van de biologische productie via een sectorgerichte aanpak, het optimaliseren van de ketenwerking door het vergroten van de kennis over de keten en een marktgestuurde aanpak en op de rol van bio als incubator voor verduurzaming en innovatie.*

Hiertoe wordt ook verder ingezet op kennisontwikkeling & kennisuitwisseling voor het creëren van nieuwe innovaties en op communicatie, sensibilisering en educatie voor een verdere toename van de vraag vanuit de consument en verdere draagvlakverbreding bij de burger.”⁸

Actieplan voor jonge landbouwers (2006). *“In de voorbije legislatuur was ‘verjonging’ opgenomen als één van de speerpunten van het beleid. Op die manier kon de visie van de jongeren in kaart gebracht worden om er verder rekening mee te houden in het beleid en dus om verjonging in de landbouw te bevorderen. Naar aanleiding van dat speerpunt werd er een jongerenactieplan opgesteld.”⁹*

Actieplan varkenshouderij. *“Op 1 december 2011 maakte Vlaams minister-president Kris Peeters het “Vlaams actieplan voor de varkenshouderij” bekend. Het plan bevat maatregelen die op middellange termijn de varkenscrisis zullen milderden voor de varkenshouders. De maatregelen komen bovenop eerdere initiatieven van de Vlaamse overheid om op de korte termijn verbeteringen in de situatie van de varkenshouders aan te brengen.”¹⁰*

Strategisch plan korte keten. *“De Vlaamse overheid wil de korte keten ondersteunen en stimuleren. Hiervoor werd in nauwe samenwerking met de sector een strategisch plan voor de korte keten opgesteld. Dit plan werd gelanceerd op 12 oktober 2011. In het strategische plan korte keten wordt*

⁸ Strategisch Plan Biologische Landbouw 2013-2017, Beleidsdomein Landbouw en Visserij, voorwoord

⁹ Bron: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=501>

¹⁰ Bron: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?fid=469>

gezocht naar een oplossing voor de knelpunten in de korte keten. Het plan heeft de ambitie om actoren te ondersteunen en te stimuleren om in de korte keten actief te zijn.”¹¹

Actieplan Alternatieve Eiwitbronnen. *“De doelstellingen die het platform zich in 2006 had vooropgesteld, werden in 2010 erkend door de Vlaamse overheid als belangrijke maatschappelijke bekommernissen. Bijgevolg werden volgende principes ingebouwd in de engagementsverklaring:*

- *Diervoederstromen moeten stapsgewijs meer maatschappelijk verantwoord worden, en daarom is het nodig internationale standaarden te ontwikkelen en te promoten;*
- *Bestaande eiwitbronnen van dierlijke of plantaardige oorsprong dienen maximaal te worden gevaloriseerd en gepromoot. Beschikbare onderzoeksresultaten zullen hieromtrent gebruikt worden om de verschillende schakels van de agro-voedingsketen te sensibiliseren en van de nodige opleidingen te voorzien. Bijkomend onderzoek zal geïdentificeerd worden en de nodige middelen zullen verzameld worden om dit onderzoek te realiseren. De regelgeving zal mede gestuurd worden om de valorisatie te optimaliseren.*
- *De afhankelijkheid van eiwitbronnen van buiten de EU moet worden ingekrompen en de voedselzekerheid m.b.t. EU-eiwitbronnen moet worden bijgestuurd.”¹²*

3.2.2 Het Vlaamse (consultatie)traject

Mid Term Evaluatie PDPO II¹³. In zijn algemene conclusies stelt de Mid Term Evaluatie dat PDPO II een bijdrage wil leveren aan de duurzame ontwikkeling van het Vlaamse platteland. Het rapport stelt vast dat PDPO II een positieve bijdrage levert op vlak van economische effecten, effecten inzake milieu en natuur, effecten met betrekking tot sociale cohesie en leefbaarheid en effecten met betrekking tot beleidsvoering en governance.

Daarnaast doet de Mid Term Evaluatie ook een aantal aanbevelingen:

- In de toekomst zal moeten worden nagedacht over verdere selectiviteit van het programma en de maatregelen;
- In de toekomst mag worden verwacht dat Europa meer aandacht zal vragen voor plaatsgebonden strategieën en voor een gebiedsgerichte benadering. Daarom beveelt het rapport aan om een weloverwogen afbakening te maken van de regio's, voluit in te zetten op het verhogen van de capaciteit en bestuurskracht in de plattelandsgebieden en om ook maatregelen uit assen 1 en 2 op te nemen in gebiedsgerichte programma's;
- Zet de middelen ten voordele van het platteland gecoördineerd in.

Consultatiedag Vlaams Ruraal Netwerk. Hoewel de onderhandelingen op Europees niveau nog lopende zijn, bereiden de regio's zich reeds voor op het nieuwe ELFPO. Het Ruraal Netwerk (Departement Landbouw en Visserij) organiseerde op 7 februari 2012 een consultatiedag met als titel “Platteland 2013: waar zetten we op in?”. Met deze consultatiedag werd de voorbereiding voor PDPO III gestart. De verzamelde informatie werd in een rapport¹⁴ samengevat in opsommende stijl.

¹¹ Bron: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=2826>

¹² Bron: <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/data/docattachments/actieplan-alternatieve-eiwitbronnen.pdf>

¹³ Mid term evaluatie van het Vlaams Programmadoocument voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013. Hoofddocument. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij

¹⁴ Rapport Consultatiedag: “Platteland na 2013: waar zetten we op in?”, 7 februari 2012, Vlaams Ruraal Netwerk

Nota “Strategische thema’s PDPO III”.

Deze nota vormt het onderwerp van het voorliggende advies.

De nota schuift vier strategische thema’s naar voor:

1. Inzetten op jonge landbouwers met het oog op het bestendigen van de toekomst van de Vlaamse landbouwsector (o.a. een vlotte generatiewissel mogelijk maken);
2. Investeren in innovatie en opleiding in de landbouwsector met het oog op een toekomstgerichte aanpak van zowel de individuele, bedrijfsgerichte als de meer algemeen maatschappelijke uitdagingen;
3. Focussen op het verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming van de landbouwsector in al zijn facetten. Enerzijds is er het ecologische aspect waarbij speciale aandacht gaat naar biodiversiteit, waterkwaliteit, inrichting van de Natura-2000 gebieden, erosiereductie en naar milieu- en klimaatvriendelijke landbouwpraktijken. Anderzijds wordt ingezet op het economische aspect met aandacht voor de versteviging van de positie van de primaire producenten in de landbouwketen, de crisisbestendigheid van de sector (opvangen en verminderen van de gevolgen van de volatiliteit van afzetprijzen en kostprijzen) en de ontwikkeling van risicobeheer;
4. Versterken van de kwaliteit en vitaliteit van het platteland door het aanpakken van de veranderingen op het platteland als gevolg van de evoluties in de land- en tuinbouwsector (minder bedrijven, schaalvergroting, diversificatie, deeltijdse landbouw, veranderend uitzicht van landschap en bedrijven, ...).

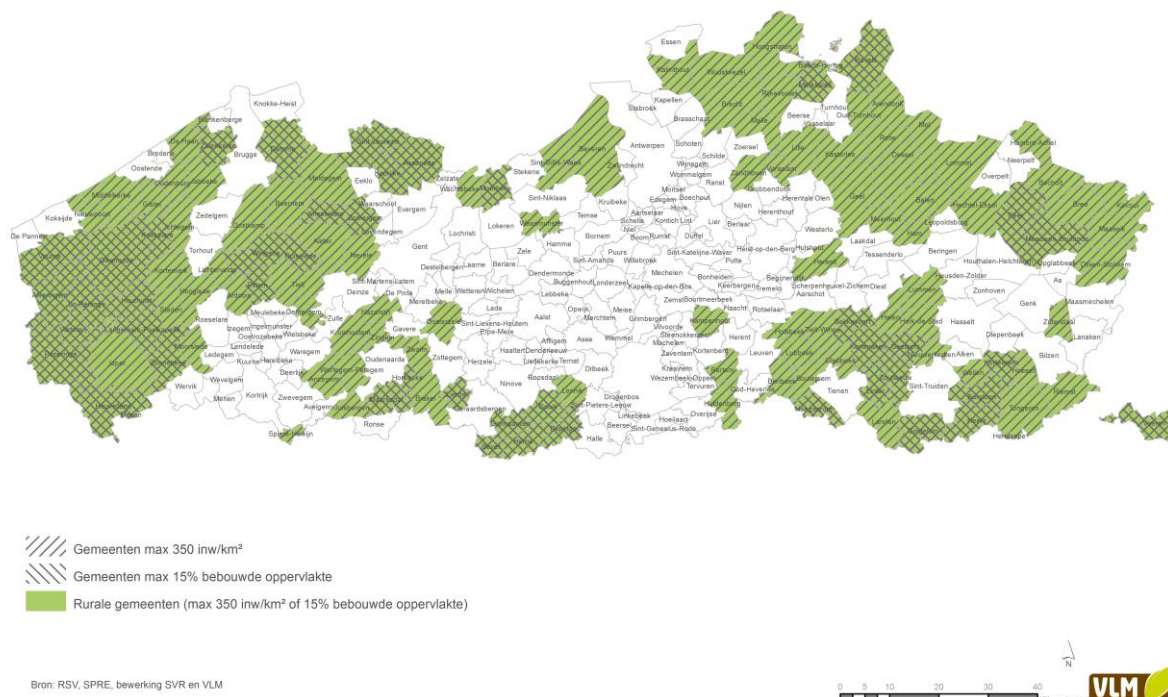
SALV-hoorzitting over de nota “strategische thema’s PDPO III” geeft meer duiding bij het toepassingsveld. Op 24 mei 2013 gaf Dhr. Joris Relaes, kabinetschef Landbouw, een toelichting over de nota aan de SALV en de Minaraad. Naast de strategische thema’s gaf de kabinetschef ook toelichting bij het toepassingsveld van de prioriteiten.

De landbouwmaatregelen (thema’s 1, 2 en 3) kunnen in principe in heel Vlaanderen toegepast worden. Er kunnen wel regionale accenten gelegd worden, bijvoorbeeld voor landbouw in de omgeving van speciale beschermingszones (SBZ).

De maatregelen in verband met plattelandsbeleid (thema 4) zijn in volgende gebieden van toepassing:

- 135 gemeenten met een plattelandskarakter (zie figuur 2). De afbakening van deze gemeenten gebeurde op basis van twee criteria, namelijk maximaal 350 inwoners/km² of maximaal 15% bebouwde oppervlakte;
- Per provincie kunnen 3 LEADER-gebieden geïdentificeerd worden. Deze LEADER-projecten moeten vertrekken vanuit één van de 135 plattelandsgemeenten, maar kunnen ook nabijgelegen gemeenten betrekken;
- Horizontale projecten over gans de provincie zijn mogelijk.

Kaart 7: Rurale gemeenten

Figuur 2 - Kaart met aanduiding van de rurale gemeenten.

3.3 Relevante voorgaande adviezen van SALV en Minaraad

3.3.1 SALV: Advies “Wetgevende voorstellen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid”

Op 25 mei 2012 gaf de SALV een advies over de wetgevende voorstellen voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid 2014-2020¹⁵. De Raad stelde toen dat een grondige bespreking van pijler 2 buiten de scope van het advies viel. De Raad gaf wel enkele algemene aanbevelingen en bedenkingen.

De Raad erkent de slagkracht van het plattelandsbeleid als flankerend beleid voor en met actieve boeren om de landbouw op weg te zetten richting meer duurzaamheid zonder daarbij andere doelstellingen van het plattelandsbeleid en actoren op het platteland uit het oog te verliezen. Het plattelandsbeleid moet een werkbaar en resultaatgericht evenwicht zoeken tussen de inzet van vestiging- en investeringsbeleid met oog voor de socio-economische en ecologische verbetering van de sector en grondgebonden agromilieumaatregelen. Een volwaardig budget moet daar tegenover staan.

De Raad vraagt om betrokken te worden bij de voorbereidende werkzaamheden voor PDPO III. De Raad denkt hierbij onder andere aan de ex-ante evaluatie van PDPO II en de SWOT-analyse.

Vrijwaar voldoende middelen voor investeringssteun en het uitvoeren van agromilieumaatregelen.

De Raad stelt vast dat er meer maatregelen worden ondergebracht in pijler II terwijl het budget daalt. Daarnaast merkt de Raad op dat verzekeringsinstrumenten van pijler I naar pijler II zullen verschuiven, wat een bijkomende druk op het budget zal leggen.

¹⁵ Advies over de wetgevende voorstellen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2014-2020. SALV, 25 mei 2012.

Het is voor de Raad van groot belang dat nieuwe plattelandsactiviteiten de oorspronkelijke landbouwactiviteit niet verdringen. De Raad stelt vast dat verschillende artikelen de vestiging van niet-agrarische activiteiten in landbouwgebied bevorderen. In het verleden werden er reeds landbouwactiviteiten stilgelegd omwille van klachten van niet-agrarische nieuwkomers.

Het is niet logisch dat een gedeelte van de steun enkel kan ingezet worden voor succesvolle prioriteiten. Artikel 18 van de GSK-verordening bepaalt dat 5% van de aan elk GSK-fonds (en dus ook aan ELFPO) en aan elke lidstaat toegewezen middelen in een prestatiereserve gehouden wordt die slechts na evaluatie in 2019 wordt toegekend aan programma's en prioriteiten die hun mijlpalen hebben bereikt. De Raad is het niet eens met deze uitgestelde betaling. Het plattelandsbeleid heeft als doel om zwaktes te versterken.

De Raad vraagt aandacht voor jonge landbouwers en is positief over het behoud van de starterssteun. Om de generatiewissel in de sector te bevorderen, hebben de lidstaten de mogelijkheid om in hun plattelandsontwikkelingsprogramma's specifieke subprogramma's op te nemen. Op deze manier kan worden ingespeeld op de specifieke behoeften van deze doelgroep. Jonge land- en tuinbouwers zijn immers extra kwetsbaar bij de start van hun land- of tuinbouwbedrijf. Een pakket aan maatregelen dat inzet op diverse prioriteiten (kennis, begeleiding, overname- en investeringssteun, risicobeheer,...) kan ervoor zorgen dat de eerste stappen in de land- en tuinbouwsector op een goede manier verlopen. De invoering van een subprogramma kan hiertoe een grote bijdrage leveren.

Natuurpunt, BBL, Vredeseilanden, Bioforum en VAC zijn daarenboven van mening dat alle maatregelen met betrekking tot jonge landbouwers uitgebreid zou moeten worden naar alle startende landbouwers, ongeacht de leeftijd. Volgens het VAC zou de regeling hoe dan ook 5 jaar van toepassing moeten zijn, ook indien de startende landbouwer tussen de 35 en de 40 jaar oud is.

3.3.2 Minaraad

Advies omtrent het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013¹⁶. De Krachtlijnen van dit advies kunnen als volgt worden samengevat:

- De Raden betreurden de summiere invulling van het programma;
- De Raden betreurden de beperkte betrokkenheid van de diverse doelgroepen bij het proces;
- De Raden vroegen om voldoende tijd te voorzien voor de herwerking van het PDPO voorstel op basis van de resultaten van de ex ante evaluatie, de plan-MER en de adviezen van SERV, Minaraad, SALV, VVP en VVSG;
- Wat betreft het financiële aspect, vroegen de Raden om meer duidelijkheid omtrent de verhoogde Vlaamse cofinanciering, de gevolgen van de financiële lasten uit het verleden en de nood aan financieel evenwicht tussen de drie assen;
- De Raden deden ook enkele aanbevelingen omtrent de efficiëntie en effectiviteit van de voorgestelde maatregelen.

Advies over de instrumenten van natuur- en bosbeleid in kader van instandhoudingsdoelstellingen¹⁷. Hierin kwamen bepaalde aspecten van PDPO aan bod. De nadruk werd vooral gelegd op de optimalisatie van de beheerovereenkomsten PDPO (kleine landschapselementen, soortbescherming en milieucondities) in functie van de realisatie van

¹⁶ Gezamenlijk advies van Minaraad en SERV van 20 september 2006 omtrent het Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013. (2006 | 40).

¹⁷ Minaraad. Advies over de instrumenten van natuur- en bosbeleid in het kader van de instandhoudingsdoelstellingen (2012 | 70).

samenhangende verwervings- of verbindingengebieden, de vrijwaring van de benodigde milieukwaliteit in speciale beschermingszones en soorten van de Habitat- of Vogelrichtlijn ([40]). Ook werd gevraagd om oplossingen te voorzien voor de looptijd en duurzaamheid van deze overeenkomsten ([41]).

Advies over het Jachtopeningsbesluit¹⁸. In dit advies wordt gepleit om habitatherstel in landelijk gebied op te nemen in PDPO. Hiermee beoogt men dan voornamelijk het herstellen van insectenrijk kuikenhabitat, zaadrijk winterhabitat en geschikte nestdekking om de ecologische draagkracht voor onder meer patrijs te vergroten. De Minaraad was van mening dat hiervoor een belangrijke rol voor de landbouwers is weggelegd.

Advies over de milieu gerelateerde aspecten van het Meerjarig Financieel Kader¹⁹. De Minaraad formuleerde in dit advies het voorbehoud dat de impact van de 30% regel in kader van de vergroening en rechtstreekse steun sterk afhankelijk is van de invulling (zie [64]). Gegeven dat deze vergroeningsmaatregelen niet op maat zijn van bepaalde regio's, wees de Minaraad er tevens op in [69] van datzelfde advies *“dat er naast de vergroening van de eerste pijler, hoewel in financiële termen van groot belang, ook en vooral moet worden ingezet op het financieren van milieugerelateerde maatregelen in de tweede pijler”*. Bijgevolg was de Minaraad niet akkoord met de sterke besparingen die werden vooropgesteld voor de tweede pijler door de voorzitter van de Europese Raad. In datzelfde advies vroeg de Minaraad ook dat Vlaanderen een coördinatiemechanisme zou opzetten om de prioriteitenstelling in het kader van de structuurfondsen onderling en tussen de structuurfondsen en LIFE op elkaar af te stemmen.

Daarnaast sprak de Minaraad zich in dit advies ook uit over het oormerken van middelen: *“Het ‘oormerken’ van middelen als techniek. Om deze integratie vorm te geven, wordt op verschillende plaatsen in het MFK gebruik gemaakt van het ‘oormerken’, dit is het toewijzen van middelen aan specifieke doelstellingen, waarbij wordt bepaald dat een bepaald percentage van de middelen van een rubriek / instrument moet worden besteed aan maatregelen die het milieu en het klimaat ten goede komen. De Minaraad vindt het oormerken van middelen een goede manier om milieu- en klimaatoverwegingen te integreren in andere beleidsdomeinen maar benadrukt dat de concrete vormgeving van het oormerken cruciaal is voor het verzekeren van de effectiviteit en efficiëntie van de integratie van de milieu- en klimaatdoelstellingen in andere beleidsdomeinen. Hieronder beschrijft de Minaraad een aantal essentiële aandachtspunten opdat de techniek van het oormerken op een effectieve en efficiënte manier bijdraagt aan het integreren van de milieu- en klimaatdoelstellingen. In de daaropvolgende paragraaf ([53]) geeft de Minaraad aandachtspunten voor het effectief en efficiënt oormerken.*

¹⁸ Minaraad (met onthouding van Boerenbond). Advies van 16 mei 2013 inzake het “ontwerpbesluit van de Vlaamse Regering betreffende de jachtopenings tijden in het Vlaamse Gewest voor de periode van 1 juli 2013 tot en met 30 juni 2018”. (2013|25).

¹⁹ Minaraad. Advies van 20 december 2012 inzake de milieugerelateerde aspecten van het meerjarig financieel kader (MFK). (2012|81).

4 Advies

De Raden wijzen op het feit dat hun advies steunt op de voorliggende strategische nota en de voorstellen van de Europese Commissie van november 2011. De Raden vragen dat er bij het uitwerken van de maatregelen rekening wordt gehouden met het definitief Europees kader.

4.1 Algemene aanbevelingen bij het proces

[1] De Raden wijzen op de wenselijkheid van (vroeg) betrokkenheid van de strategische adviesraden in de besluitvorming en waarderen dat de nota in deze fase aan de SALV werd voorgelegd. De wens tot betrokkenheid werd reeds eerder onderstreept vanuit de strategische adviesraden, door de SALV in zijn advies van 25 mei 2012²⁰ en het Minaraad-SERV advies van 20 september 2006²¹ waarin de Raden een grotere betrokkenheid van de doelgroepen vroegen.

[2] Neem de aanbevelingen uit dit advies mee in de ex-ante evaluatie van PDPO III en betrek de Raden in de toekomst bij het tot stand komen van de evaluaties en de SWOT. De Raden stellen vast dat zij niet op de hoogte zijn van de in opmaak zijnde ex-ante evaluatie in voorbereiding van het PDPO III. Ook kunnen zij uit de nota “strategische thema’s PDPO III” niet afleiden of reeds inzichten of elementen uit de in opmaak zijnde ex-ante evaluatie werden meegenomen. De SALV vroeg in zijn advies van 25 mei 2012 om ook betrokken te worden bij de ex-ante evaluatie en de SWOT-analyse ter voorbereiding van PDPO III.

[3] Betrek de Raden bij de uitwerking van de maatregelen en het vaststellen van de budgetverdeling omtrent PDPO III. De huidige adviesvraag aan de SALV betreft het strategisch kader voor het PDPO III. De Raden stellen vast dat deze thema’s nog zeer ruim geformuleerd zijn en de concrete invulling bijvoorbeeld naar het bepalen van een budgetverdeling, het formuleren van concrete maatregelen, ... doorslaggevend zullen zijn voor de uiteindelijke beoordeling. Bijgevolg wensen de Raden in het najaar van 2013, zoals aangekondigd, opnieuw advies te geven over de concrete invulling van PDPO III.

[4] De Raden vragen om een Vlaams coördinatiemechanisme voor de structuurfondsen op te zetten. Aangezien een overkoepelde visie over de vijf fondsen momenteel ontbreekt, mede door het ontbreken van een definitief Europees kader, is het onduidelijk welke plaats het PDPO inneemt in het Globaal Strategisch Kader. De Raden vragen echter om niet af te wachten, een gedegen overkoepelende visie draagt immers bij aan het efficiënt benutten van de verschillende fondsen. Het is dan mogelijk om alle fondsen optimaal in te zetten. De Raden onderschrijven hiermee de vraag van de Minaraad uit het advies over het Meerjarig Financieel Kader: *“De Minaraad onderschrijft de visie van de Commissie, met name dat een gecoördineerde programmering van de uitgaven in het kader van de verschillende structuurfondsen essentieel is voor het verhogen van de effectiviteit, efficiëntie en milieugerichtheid van het Cohesiebeleid. Hoewel de Commissie de investeringsprioriteiten in het kader van de EU-fondsen sterk stuurt, een evolutie die de Minaraad onderschrijft, kunnen de lidstaten nog eigen prioriteiten stellen bij het besteden van deze middelen. De Minaraad vraagt dan ook dat Vlaanderen een coördinatiemechanisme opzet om de prioriteiten in het kader van de structuurfondsen onderling en LIFE op elkaar af te stemmen.”* Via het Vlaamse coördinatiemechanisme kan de insteek gebeuren voor het partnerschapscontract op Belgisch niveau.

[5] Geef ook info over de strategische keuzes voor de andere structuurfondsen. Voor zover de Raden weten, is de nota met de strategische thema’s PDPO III het eerste, en voorlopig enige, document van een GSK-fonds dat voor advies wordt voorgelegd aan een strategische adviesraad.

²⁰ Advies over de wetgevende voorstellen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2014-2020. SALV, 25 mei 2012.

²¹ Advies Vlaams Programma voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013. SERV en Minaraad, 20 september 2006.

Aangezien afstemming tussen de verschillende fondsen wenselijk is, zou het logisch zijn om soortgelijke nota's voor de andere fondsen op te stellen en te publiceren.

4.2 Algemene aanbevelingen bij de strategische keuzes

[6] Geef aan op welke basis de strategische thema's bepaald zijn. In de nota zijn er geen verwijzingen terug te vinden naar:

- Europese documenten, met uitzondering van de ELFPO-doelstellingen;
- Vlaamse beleidsdocumenten zoals het regeerakkoord, Pact 2020, VSDO, actieplannen (Strategisch Plan Biologische Landbouw, Actieplan voor jonge landbouwers, Actieplan varkenshouderij, Strategisch plan korte keten, Actieplan Alternatieve Eiwitbronnen, Actieprogramma plattelandsbeleidsplan; zie situering)
- Relevante documenten voor het PDPO zoals het rapport van de consultatiedag, de mid term evaluatie van PDPO II en de SWOT.

Er wordt met andere woorden niet verduidelijkt of, hoe en in welke mate de strategische thema's relevante doelstellingen uit andere beleidsdocumenten mee integreren. Om te begrijpen waarom net voor deze thema's gekozen is, is een dergelijke situering noodzakelijk.

[7] De Raden stellen wel vast dat de gekozen strategische thema's op hoofdlijnen aansluiten bij de standpuntennota, de ELFPO-doelstellingen en het Pact 2020. De Raden stellen ook vast dat de nota vrij vaag en abstract blijft omtrent de invulling van de gekozen strategische thema's. Daarenboven merken de Raden dat bepaalde aspecten en doelgroepen ontbreken.

De Raden stelden een tabel samen op basis van de aanwezige beleidsdocumenten (zie bijlage), vertrekkende vanuit de standpuntennota van de Europese Commissie. Daarin werden drie financieringsprioriteiten naar voren geschoven met daaraan volgens de Europese Commissie voor België relevante thematische doelstellingen. De tweede kolom geeft de bijhorende ELFPO-prioriteiten. De derde kolom de bijhorende relevante doelstellingen uit het PACT2020 en de 4^e kolom geeft vervolgens de bijhorende strategische thema's uit de nota over PDPO III. In de laatste kolom staat telkens een verwijzing naar de paragraaf in dit advies die er betrekking op heeft.

[8] De strategische thema's dienen gevat te zitten in een breder verhaal van de verdere verduurzaming²² van de Vlaamse landbouw en het platteland. De maatregelen van PDPO III moeten hierop inzetten. De steun moet gericht zijn op de verdere verduurzaming van bedrijven, processen, systemen en structuren waarbij de algemene milieukwaliteit en leefbaarheid verbetert. De Raden wijzen hierbij, naast andere mogelijkheden, op de rol van biologische landbouw als incubator voor verduurzaming en innovatie²³.

In zijn advies over het GLB stelde de SALV reeds: *“De Raad erkent de slagkracht van het plattelandsbeleid als flankerend beleid voor en met actieve boeren om de landbouw op weg te zetten richting meer duurzaamheid zonder daarbij andere doelstellingen van het plattelandsbeleid en actoren op het platteland uit het oog te verliezen.”*

²² Duurzaamheid wordt volgens de Raden gekenmerkt door de drie luiken: het ecologische, het economische en het sociale.

Het LARA 2012, dat als thema duurzaamheid meekreeg, bespreekt verschillende voorstellingen van duurzaamheid, namelijk: duurzaam als vriendelijk gezicht, duurzaam als doorsnede, zwakke duurzaamheid en sterke duurzaamheid, duurzaam als matroesjka en duurzaam als proces. Het LARA concludeert: *“Omdat de verschillende invullingen van duurzame ontwikkeling gebaseerd zijn op fundamenteel verschillende wereldbeelden is het een illusie om tot een algemeen gedragen en eenduidige definitie te komen. [...] Door het gebrek aan een objectieve definitie van wat duurzaam is, ligt de focus in dit rapport niet op de evaluatie of de landbouw al dan niet voor honderd procent duurzaam is. De bedoeling is om het sociale leerproces op weg naar een duurzamere landbouw te ondersteunen.”*

²³ Strategisch plan Biologische Landbouw 2013-2017, Vlaamse overheid, Beleidsdomein Landbouw en Visserij

[9] Neem klimaat als horizontaal thema mee doorheen PDPO III. Europa schuift in haar 2020 strategie het klimaat als horizontaal thema naar voor en reserveert 20% van alle middelen uit het Meerjarig Financieel Kader voor klimaatuitdagingen in alle vijf GSK-fondsen. De Raden dringen er op aan om deze uitdaging verder in alle strategische thema's van het PDPO te integreren, met in acht name van de bemerkingen omtrent oormerken van middelen uit het advies van de Minaraad omtrent de milieu gerelateerde aspecten van het EU Meerjarig Financieel Kader (paragrafen [52] (geciteerd in de situering van dit advies) en [53]).

[10] Betrek ook andere plattelandsactoren in win-winsituaties met de land- en tuinbouwers op het platteland. De Raden stellen vast dat ELFPO steun aan verschillende plattelandsactoren en maatregelen mogelijk maakt. Van de vier strategische thema's die voor Vlaanderen naar voor worden geschoven, wordt in alle vier ingezet op landbouw en wordt enkel in het vierde thema gefocust op het platteland.

De Raden zijn van mening dat ook andere actoren toegang kunnen hebben tot het PDPO om het duurzaam karakter van het platteland te versterken. De Raden vragen om een open focus richting de verschillende plattelandsactoren binnen het ELFPO ook in Vlaanderen te behouden. In de eerste plaats denken de Raden hierbij aan maatregelen die de economische functie van bossen, de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen en de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water en recreatieve en toeristische ontsluiting van het platteland stimuleren. Voorwaarde is wel dat vernoemde verbreding coherent en compatibel is met de land- en tuinbouw die zijn activiteiten moet kunnen blijven ontplooiën. Er dient in overleg met de belanghebbenden gezocht te worden naar maximale win-win situaties. Daarnaast is het ook essentieel dat er een degelijk Vlaams kader wordt opgebouwd zodat alle doelgroepen die kunnen bijdragen aan de strategische thema's gevat worden in de relevante operationeel programma's.

[11] Landbouwgerichte maatregelen dienen gericht te zijn op actieve landbouwers. Voor de Raden is een actieve landbouwer, in het kader van PDPO III, een landbouwer die zijn inkomen haalt uit landbouwactiviteiten. De Raden vragen om bij het opstellen van een definitie rekening te houden met aspecten als kleine landbouwbedrijven, diversificatie, crisissituaties en startende landbouwers.

[12] Zoek afstemming met andere fondsen en beleidsplannen. Waar mogelijk dient PDPO III wederzijds afgestemd te worden op de andere structuurfondsen (in het bijzonder EFRO en ESF), het Pact 2020, het Plattelandsfonds en het actieprogramma voor het plattelandsbeleidsplan (zie verder hoofdstuk 4.3 over coherentie).

[13] De Raden vragen om het ruimtelijke toepassingsgebied van de strategische thema's op te nemen in de nota. Tijdens de hoorzitting werd aan de Raden meegedeeld welke strategische thema's in welke gebieden van toepassing zijn (zie situering). Hoewel dit toepassingsgebied volgens de Raden essentieel is om de thema's goed te kunnen plaatsen, wordt dit niet vermeld in de nota.

4.3 Coherentie van de strategische keuzes met het plattelands- en landbouwbeleid

Zoals in paragraaf [5] bij de algemene aanbevelingen geformuleerd, dient gewaakt te worden over de afstemming met andere structuurfondsen (in het bijzonder EFRO en ESF) en beleidsplannen. Inzonderheid is coherentie gewenst van het PDPO met het plattelandsbeleid en met het landbouwbeleid.

4.3.1 PDPO en plattelandsbeleid

[14] Er is geen uniforme werkwijze om het Vlaamse platteland aan te duiden. De Raden stellen vast dat de Vlaamse Regering op minder dan een jaar tijd drie methodes naar voor schuift om plattelandsgemeenten die behoren tot het plattelandsgebied aan te duiden:

- In het voorontwerp van decreet tot vaststelling van de regels inzake de verdeling van het Vlaams Plattelandsfonds wordt de lijst van gemeenten bepaald via een formule die rekening houdt met het aantal inwoners/km² en het percentage bebouwde oppervlakte van de betrokken gemeente. Op basis van deze gegevens worden alle Vlaamse gemeenten gerangschikt. De eerste 50 gemeenten van deze lijst zijn de doelgemeenten.
- In het Vlaams Plattelandsbeleidsplan, actieprogramma 2013-2015, wordt gesteld dat de VLM in 2011 een methode liet opmaken om op een dynamische wijze het Vlaamse platteland te omschrijven.
- Tijdens de hoorzitting van voorliggende advies kregen de aanwezigen een kaart (zie figuur 2) overhandigd waarop 135 rurale gemeenten werden aangeduid. De afbakening van deze gemeenten gebeurde op basis van twee criteria, namelijk maximaal 350 inwoners/km² of maximaal 15% bebouwde oppervlakte.

Op zich is het gebruiken van verschillende definities niet problematisch, het biedt immers de mogelijkheid om maatwerk te leveren. De Raden merken echter wel op dat er een beperkte tot geen onderbouwing van de gebruikte methode in de strategische nota voorhanden is waardoor het niet duidelijk is of de methode is afgestemd op het financieringsdoel. De Raden bevelen dan ook aan om op basis van een doorlichting van het platteland, de noden en prioriteiten in kaart te brengen en op basis van deze doorlichting de financieringsmogelijkheden hierop af te stemmen.

[15] Een overkoepelend plattelandsbeleid ontbreekt. In het advies over het plattelandsbeleidsplan²⁴ stelden Minaraad en SALV dat het actieprogramma uitgebouwd moest worden tot één geïntegreerd actieprogramma plattelandsbeleid. In een dergelijk document zou duidelijk moeten worden wat plattelandsontwikkeling is, wat de taakverdeling is tussen de betrokken overheden en partners, hoe de financiering verloopt, ... Binnen een dergelijk plan zou het duidelijk zijn welke rol het PDPO vervult en welke andere instrumenten er ingezet kunnen worden. Op deze manier zouden ook hiaten in het plattelandsbeleid zichtbaar worden en kunnen alle middelen zo efficiënt mogelijk ingezet worden. Ook de Mid Term Evaluatie van PDPO II²⁵ pleit voor het gecoördineerd inzetten van de middelen voor het platteland.

[16] Werk een visie uit voor plattelandsontwikkeling. De Raden adviseren om een duidelijke visie voor plattelandsontwikkeling uit te werken met meetbare en kwantificeerbare doelstellingen op regioniveau. Zo kunnen de voorhanden zijnde beleidsinstrumenten sturend ingezet worden en kunnen via monitoring en evaluatie de maatregelen bijgesteld worden.

²⁴ SALV en Minaraad. Advies over het actieprogramma 2013-2015 van het Vlaams Plattelandsbeleidsplan. SALV, 24 januari 2013 (2013-03). Minaraad, 24 januari 2013 (2013|06).

²⁵ Mid term evaluatie van het Vlaams Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling 2007-2013, uitgevoerd door IDEA Consult, Universiteit Gent, Soresma en VUB in opdracht van de Vlaamse overheid, Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie

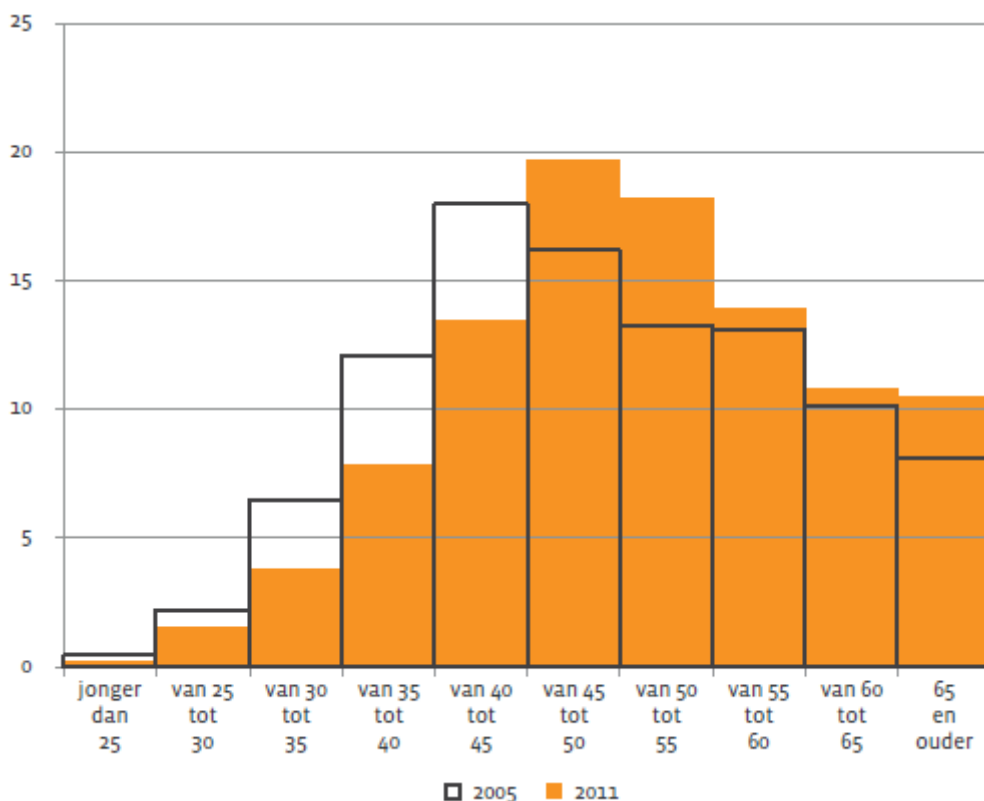
4.3.2 PDPO en landbouwbeleid

[17] De Raden pleiten voor een goede inhoudelijke samenhang tussen de eerste pijler en tweede pijler van het landbouwbeleid. De Raden menen bovendien dat in tegenstelling tot pijler 1 pijler 2 veel meer mogelijkheden voor een doelgericht landbouwbeleid biedt²⁶.

²⁶ SALV, Advies over de wetgevende voorstellen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2014-2020. 25 mei 2012

4.4 Strategisch thema 1: inzetten op jonge landbouwers

[18] De Raden erkennen de noodzaak om in te zetten op jonge landbouwers²⁷ en waarderen dat hieromtrent een volwaardig strategisch thema ontwikkeld werd. Uit het LARA 2012 blijkt dat de gemiddelde leeftijd van een bedrijfsleider in de periode 2005 tot 2010 gestegen is van 49 naar 51 jaar. Slechts 1,8% van de jonge landbouwers is jonger dan 30, 13% is jonger dan 40 (zie figuur 3). Van de bedrijfsleiders ouder dan 50 jaar heeft slechts 14% een vermoedelijke opvolger. Binnen de landbouwsector wordt ook vastgesteld dat bedrijven zonder opvolgers geen andere overnemer meer vinden.

Figuur 3 - Leeftijdspiramide van bedrijfshoofden van beroepslandbouwbedrijven, %, 2005 en 2011. Bron: LARA 2012

[19] Werk de knelpunten voor jonge landbouwers, ook deze die buiten de PDPO-scope liggen, maximaal weg, om de problematiek van jonge landbouwers succesvol aan te pakken. Jonge landbouwers worden geconfronteerd met verschillende knelpunten. De voornaamste hiervan zijn²⁸:

- De kapitaalsintensiteit van de overname en bijkomende toekomstgerichte investeringen (ook op vlak van wettelijke normverhogingen inzake milieu en dierenwelzijn);
- De grote inkomensonzekerheid;
- De complexiteit van een overname (sociale, fiscale, financiële en wetgevende aspecten);
- De hoeveelheid en wijzigende wetgeving en de implementatie hiervan in de bedrijfsvoering;

²⁷ Volgens het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad inzake steun voor plattelandontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandontwikkeling (ELFPO) van 12/10/2011 is een jonge landbouwer een landbouwer die bij het indienen van de aanvraag jonger is dan 40 jaar, beschikt over adequate vakbekwaamheid en deskundigheid en zich voor het eerst als bedrijfshoofd op een landbouwbedrijf vestigt.

²⁸ Bron: Drijfkracht, leerstoel Landbouw

- De technologische vooruitgang in bedrijfsprocessen, -technieken en –management, die ook permanente vorming vragen.

De Raden vullen hierbij aan dat ook de complexiteit van de bedrijfsvoering en van de toegang tot grond (pachtwet, seizoenspacht) bijkomende knelpunten zijn.

De Raden vragen dat er ook wordt nagedacht over creatieve oplossingen om met deze knelpunten om te gaan. Uiteraard kunnen niet al deze knelpunten binnen het PDPO weggewerkt worden.

[20] Zet ook in op jonge starters van buiten de sector. Hoewel exacte cijfers ontbreken, stellen de Raden vast dat landbouwbedrijven vaak binnen de familie worden overgenomen en dat starters van buiten de sector eerder zeldzaam zijn. De Raden vragen om bij het wegwerken van de knelpunten voor jonge landbouwers (zie [19]) ook rekening te houden met deze potentiële groep nieuwe landbouwers.

[21] Begeleiding van jonge landbouwers en overlaters is cruciaal. Startende landbouwers worden met een groot aantal keuzes (groot/klein, gangbaar/biologisch, vennootschap of niet, ...) geconfronteerd. Om goede beslissingen naar een verdere verduurzaming van de landbouwactiviteit te kunnen nemen is het zeer belangrijk dat deze landbouwers goed begeleid en geïnformeerd worden. Naast het begeleiden van de starters is het ook belangrijk om de overlaters goed te begeleiden.

4.5 Strategisch thema 2: investeren in innovatie en opleiding

[22] Bekijk innovatie ruim. De Raden vragen om innovatie in land-, tuin- en bosbouw te bekijken in al zijn facetten en al deze vormen en interacties ook op te nemen in het strategisch thema “investeren in innovatie en opleiding”:

- Technologische innovatie: hightech en lowtech (Oplossingen die eenvoudig en gemakkelijk te delen zijn. Hiervoor is samenwerking tussen landbouwers en het delen van kennis in kennisnetwerken van groot belang);
- Innovatie op sociaal vlak: samenwerking, betrekken en participatie van burgers;
- Ecologische innovatie;
- Economische innovatie: marktbeleid, risicobeheer, samenwerking, betrekken van burgers.

[23] Innovatie door onderzoek en ontwikkeling moet gebeuren in wisselwerking met de landbouwpraktijk, dit vergroot de gedragenheid. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat de resultaten van het onderzoek publiek beschikbaar zijn.

Naast innovatie door onderzoek en ontwikkeling is het tevens belangrijk dat innovatie ook meer ingang vindt bij volgers. Innovatievolgers zijn bedrijven die niet proactief bezig zijn met innovatie, die zelf geen nieuwe dingen ontwikkelen, maar ze wel implementeren of gebruiken. Dit is een grote en, economisch gezien, een belangrijke groep; de impact van een (beperkte) innovatie kan zeer groot zijn. Deze bedrijven moeten soms nog bewust gemaakt worden van het belang van innovatie en moeten overtuigd worden dat innovatie zinvol is voor hun onderneming.

Het is de bedoeling om innovatievolgers met recente, maar bewezen technologieën/innovaties die al ingang gevonden hebben bij innovatietrekkers/vroege gebruikers in contact te brengen en te ondersteunen de eerste implementatiestappen.

[24] Ondersteun kleinschalige, particuliere innovatie-initiatieven. Landbouwers die zelf aan de slag willen met een innovatief initiatief vinden hier moeilijk middelen voor. De Raden pleiten voor een gesloten enveloppe die voor dit doeleinde kan gebruikt worden. Een bijdrage aan de realisatie van de milieu- en klimaatdoelstellingen is voor de Raden een positief element bij de beoordeling van deze initiatieven (zie [9]).

[25] Opleiding en innovatie moeten de uitdagingen ondersteunen. De Vlaamse landbouw, en bij uitbreiding het platteland, staat voor grote uitdagingen. Opleiding en innovatie moeten er op gericht zijn deze uitdagingen te ondersteunen door in te zetten op de ontwikkeling en brede toepassing van eco-innovatie, energie-efficiëntie en –besparingen, hernieuwbare energieoplossingen, koolstofarme economie, efficiënter gebruik van hulpbronnen, biogebaseerde economie²⁹, verbetering van productiviteit, respecteren van de draagkracht van het ecosysteem, bescherming van natuur en biodiversiteit, het vergroten van de weerbaarheid tegen de nadelige effecten van klimaatverandering (zie paragraaf [9] maar ook economische aspecten, samenwerking en participatie.

[26] Bekijk opleidingen ruim. De Raden bevelen aan om de opleidingen zo ruim mogelijk te interpreteren binnen het bestaande Europese kader, dit zowel qua inhoud (bv. integratie van IHD in de opleidingen, ondernemerscompetenties, economische aspecten, IT/digitalisering, de basisprincipes van de biologische landbouw en productietechnieken) als qua doelgroep (vb. integratie van land- en boseigenaars in de doelgroep). Ook het landbouwonderwijs dient hieraan een bijdrage leveren.

²⁹ Minaraad en SALV, 21 februari 2013, Duurzaam gebruik van biomassa in een bio-economie.

4.6 Strategisch thema 3: focussen op verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming

[27] Verruim de doelgroep van dit strategisch thema. De Raden vragen om, naast in de land- en tuinbouwsector, ook in de bosbouwsector in te zetten op het verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming, op ecologisch, economisch en sociaal vlak. Zo wordt tegemoetgekomen aan de prioriteiten van het ELFPO en de standpuntennota van de Europese Commissie.

[28] PDPO-middelen voor Natura 2000 moeten gericht ingezet worden. De Raden vragen om de aanbevelingen uit het advies van de Minaraad over de instrumenten van natuur- en bosbeleid i.f.v. instandhoudingsdoelstellingen³⁰ op te nemen in de strategische nota en mee te nemen bij de uitwerking van de maatregelen. De Raden stellen vast dat de instandhoudingsdoelstellingen een belangrijk beleidsthema zijn de volgende jaren. De Raden vragen daarom om conform het voorgenoemde advies van de Minaraad een sterke focus naar IHD in te bouwen in de beheerovereenkomsten omtrent o.a. soorten, verbindingen en milieucondities. Daarnaast stelt het advies: *“Wanneer beheerovereenkomsten gebiedsgericht worden ingezet, zullen er sneller milieukundige of ecologische resultaten worden behaald. De Minaraad pleit daarom voor afstemmingsmechanismen tussen landbouwers (al of niet ook met andere actoren die vergelijkbare beheerverplichtingen opnemen), in eerste instantie op vrijwillige basis, in een gebied. De rechtsgrond voor het samenwerkingsverband dat bestaat in de erkende beheergroepen wordt momenteel niet benut. Het voordeel ervan is dat afstemming in een gebied gefaciliteerd wordt, bv. voor het sluiten van beheerovereenkomsten door een agro-beheergroep.”*

Daarnaast moet ook investeringssteun voor de inspanningen die leiden tot de verbetering van de milieukwaliteit van Natura 2000-gebieden mogelijk zijn in het kader van PDPO.

[29] De opdeling tussen externe verduurzaming en interne verduurzaming is artificieel. De Raden merken op dat de nota deze twee termen (interne en externe verduurzaming) hanteert. Het is voor de Raden onduidelijk waarom er gekozen wordt voor deze opsplitsing aangezien beide essentieel zijn voor een goede bedrijfsvoering. De Raden vragen zich eveneens af wat de oorsprong is van deze termen.

[30] Het investeringsbeleid is een noodzakelijk beleidsinstrument. De SALV adviseerde eerder³¹ het volgende: *“De Raad meent dat landbouwers in de eerste plaats via de markt vergoed moeten worden voor de geleverde producten en diensten, wat momenteel niet het geval is. De Raad betreurt dat de realisatie van een correcte marktprijs voor producten en diensten niet tot de ambitie van de GLB-voorstellen behoort. De Raad pleit met aandrang voor een hogere ambitie op dit vlak. De Raad realiseert zich immers dat de inkomensondersteuning voor landbouwers in Vlaanderen vanaf 2014 zal verminderen, en dat het landbouwbudget ook in de toekomst onder druk zal blijven staan. De inkomensondersteuning en gepaste marktcorrectie leveren evenzeer moeilijkheden op binnen het beleidskader dat momenteel door de Europese instellingen (bv. mededingingsautoriteiten) gehanteerd wordt en ten aanzien van de Wereldhandelsorganisatie. Volgens de SALV bestaat een goed landbouwbeleid uit een combinatie van een corrigerend marktbeleid, ondersteuning voor duurzame innovatie en een aanvullende inkomensondersteuning. De Raad adviseert onze beleidsverantwoordelijken om hierover voor veranderingen te pleiten. Zolang de markt de producten echter niet correct kan vergoeden, is bijkomende inkomensondersteuning noodzakelijk.”*

Ook in deze context onderstrepen de Raden de wens om de kosten -waaronder de noodzakelijke investeringen die gepaard gaan met de inspanningen om maatschappelijke doelstellingen te realiseren - in eerste instantie via de markt te internaliseren. Maar de vaststelling blijft dat dit vandaag onvoldoende het geval is waardoor de kost van investeringen ten gevolge van wettelijke en

³⁰ Minaraad, 25/10/2012. Instrumenten van natuur- en bosbeleid i.f.v. instandhoudingsdoelstellingen.

³¹ SALV, Advies over de wetgevende voorstellen voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2014-2020. 25 mei 2012

bovenwettelijke verplichtingen disproportioneel gedragen worden door de land- en tuinbouwsector. In deze context is de sturende en ondersteunende rol van het investeringsbeleid in het plattelandsbeleid een noodzakelijk beleidsinstrument om de inspanningen en daarmee gepaard gaande kosten van de Vlaamse landbouw op dit vlak op te vangen en zo de leefbaarheid van de sector te verzekeren zonder in te binden op maatschappelijke verwachtingen.

[31] De Raden menen dat het investeringsbeleid een belangrijke rol kan spelen in het realiseren van de weerbaarheid en verduurzaming van de landbouw. Een investeringsbeleid kan bijdragen tot het versterken van de weerbaarheid en verduurzaming op bedrijfsniveau. Het investeringsbeleid dient ontwikkeld te worden in functie van de te realiseren maatschappelijke doelstellingen (waaronder voedselzekerheid, voedselveiligheid, kwaliteit, gezondheid, milieu, natuur, biodiversiteit, leefbaarheid, klimaat en dierenwelzijn). De Raden achten een investeringsbeleid dat gekoppeld is aan het distance-to –target-principe een goede strategie om de weerbaarheid en verduurzaming van de sector te verwezenlijken. Een dergelijk principe vertrekt vanuit objectieve en transparante criteria die gekoppeld zijn aan beleidsindicatoren. Het ondersteunt net die investeringen die het meest bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen. Hoe verder de indicator zich bevindt van de doelstelling, hoe hoger de prioriteit, wat resulteert in een hogere investeringssteun en een hogere investeringsprioriteit, zonder de inzet op quick-wins in het kader kost-effectiviteit te verwaarlozen. De steun aan landbouwers uit het PDPO moet georiënteerd worden op een innovatieve, milieuvriendelijke en productieve landbouw, die de realisatie van de maatschappelijke doelstellingen op een efficiënte manier nastreeft. De Raden menen dat een opvolging aan de hand van indicatoren noodzakelijk is.

[32] Binnen de Raden zijn er verschillende visies omtrent de concrete invulling van een dergelijk investeringsbeleid en met name in welke sectoren dit beleid kan ingezet worden. Enerzijds wordt er bezorgdheid geuit over de mogelijke negatieve milieu impact van een verdere uitbreiding van de veestapel. Daarbij stelt men dat de evolutie van milieu- en natuurindicatoren een element moet zijn in de keuze voor het soort steun dat voorzien wordt voor investeringen in de veehouderij. Anderzijds benadrukken een aantal leden dat het investeringsbeleid zich niet louter kan beperken tot ecologische verduurzaming van de sector maar ook moet blijven inzetten op duurzame groei in al zijn aspecten (ecologisch, economisch en sociaal) in de verschillende sectoren. In de komende periode, en in afwachting van de aangekondigde adviesvraag rond de concrete invulling van PDPO III, zullen de Raden deze problematiek verder uitdiepen en nagaan of het mogelijk is om te komen tot gemeenschappelijke visies rond bepaalde onderdelen ervan.

[33] Ondersteun alternatieven voor schaalvergroting. In zijn advies over de beleidsbrief landbouw 2013³² vroeg de SALV reeds: *“De SALV vraagt of er ook (beleids-)strategieën kunnen ontwikkeld worden zodat bedrijven, die dit wensen, rendabel kunnen blijven of worden zonder de schaal te vergroten en landbouwbedrijven te verliezen, bijvoorbeeld door samenwerkingsverbanden tussen bedrijven nog meer mogelijk te maken en te stimuleren.”* Naast samenwerking zijn verbreding, diversificatie en biolandbouw mogelijke alternatieve strategieën.

[34] Zet in op een efficiënt gebruik van hulpbronnen. De position paper van de Europese Commissie stelt dat alle sectoren moeten streven naar een verminderde afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Dit kan rechtstreeks, door efficiënter energiegebruik en een verhoogd aandeel van hernieuwbare energiebronnen, en onrechtstreeks, door oordeelkundig gebruik³³ minder

³² SALV, 12/11/2012. Advies over de beleidsbrief Landbouw, Visserij en Plattelandsbeleid 2012-2013

³³ De Raden verwijzen naar het advies van Minaraad, SERV en SALV “ontwerpdecreet duurzaam pesticidengebruik” van 18/09/2012: *“De Raden vinden dat - wanneer er geen verbod van toepassing is - de beleidsvisie over pesticidengebruik moet starten vanuit een geïntegreerd beleid. Dit geïntegreerd beleid vertrekt vanuit preventieve maatregelen, waaronder een goed ontwerp van de openbare ruimte en, indien een ingreep nodig is, op een evenwichtige sensibilisering van de gebruiker over de mogelijkheden en het goed gebruik van de gekozen technologie.”*

synthetische gewasbeschermingsmiddelen en kunstmeststoffen te gebruiken. De Raden vragen hier in het PDPO prioritair op in te zetten.

Een andere methode om hulpbronnen efficiënter te gebruiken is het sluiten van kringlopen. Minaraad en SALV stelden reeds dat het sluiten van nutriëntenkringlopen een wereldwijde uitdaging is. *“Het gaat er daarbij om dat producten niet zo maar in een afvalfase terechtkomen, maar meerdere keren worden hergebruikt of gerecycleerd.”*³⁴

Daarnaast draagt het inzetten van lokaal geproduceerde landbouwgrondstoffen (ook eiwitten) bij aan het verhogen van de weerbaarheid van de landbouw en de overgang naar een koolstofarme economie. De Raden vragen om hier in het PDPO voldoende aandacht aan te besteden.

[35] Risicobeheersing: volg de voorgestelde cascade uit het SALV-advies over het GLB. *“De Raad meent dat een robuust risicobeheer moet opgebouwd worden uit verschillende modules. Bedrijven zijn in de eerste plaats zelf verantwoordelijk voor goed risicobeheer. Risico's die frequent voorkomen, maar een beperkte schade veroorzaken dienen opgenomen te worden in de bedrijfsvoering en vormen het eigen risico van het landbouwbedrijf. De allergrootste rampen (lage frequentie maar met grote schade) dienen ondervangen te worden via een (landbouw)rampenfonds van de overheid. Tussen deze beide uitersten bestaat een markt voor private verzekeringsproducten en onderlinge fondsen.”*

[36] Steun de opstart van producentenorganisaties. Samenwerking tussen boeren in producentenorganisaties is een belangrijk instrument om de onderhandelingspositie van boeren in de keten te versterken en tot een eerlijke kosten- en margeverdeling en prijs te komen.

[37] Voorzie collectieve beheerovereenkomsten in PDPO III. Uit een studie van de Europese Rekenkamer over de effectiviteit van de Europese agromilieumaatregelen, bleek dat – op Europese schaal – de bestaande agromilieumaatregelen te weinig effectieve biodiversiteit- en milieuwinsten realiseren. De meeste natuur- en een aantal milieumaatregelen leveren pas resultaat op als ze voldoende ruimtelijk geconcentreerd zijn en op een voldoende grote oppervlakte toegepast worden. De wetgevende voorstellen maken het mogelijk om collectieve en gebiedsgerichte beheerovereenkomsten met groepen van landbouwers en landgebruikers op te maken. Door het systeem van beheerovereenkomsten te oriënteren naar een collectieve en gebiedsgerichte benadering, gekoppeld aan specifieke natuur- en milieudoelstellingen, worden de maatregelen geclusterd en op een grote schaal ingezet. Hierdoor wordt versnippering vermeden en is de kans op succes een stuk hoger. De bevoegde overheid kan in samenwerking met de in paragraaf [28] vermelde beheergroepen voor de algemene coördinatie zorgen. De Raden vragen om in de opmaak van PDPO III dergelijke collectieve beheerovereenkomsten te voorzien.

³⁴ Minaraad en SALV, 21 februari 2013, Duurzaam gebruik van biomassa in een bio-economie.

4.7 Strategisch thema 4: versterken van de kwaliteit en vitaliteit van het platteland

[38] Het focussen van de middelen op prioritaire maatregelen en gemeenten is een goede zaak. Hoewel de Raden in dit advies ook vragen stellen bij de manier waarop de 135 gemeenten gekozen werden (zie [14]) is het gericht inzetten van de plattelandsmiddelen uit het PDPO wenselijk. Anderzijds stellen de Raden vast dat horizontale projecten over de hele provincie kunnen worden ingezet. De Raden vragen daarom meer duidelijkheid over het toepassingsgebied van de maatregelen (zie [13]).

[39] Betrek de lokale besturen bij afspraken over PDPO III. De afspraken over de invulling van thema 4 werden alleen tussen de Vlaamse overheid en de provincies gemaakt. De rol van de lokale besturen is echter aanzienlijk, aangezien ze de promotor en medefinancierder zijn van een groot aantal projecten.

[40] LEADER: Maak een keuze voor plattelandsgebieden. Het lijkt aangewezen om meerdere Leadergebieden te vormen met een duidelijke focus. De procedure uit PDPO II om een Leadergroep op te richten, kan best overgenomen worden in PDPO III.

[41] De relatie stad-platteland ontbreekt. Met de keuze van 135 rurale gemeenten wordt ook duidelijk dat het strategische thema niet inzet op de minder rurale gemeenten waar de problematiek van verstedelijking sterker aan de orde is. De verdere verstedelijkingsdruk in Vlaanderen en de snelle evolutie in de relatie stad-platteland, zal deze problematiek echter meer op de voorgrond brengen. De Raden pleiten ervoor om de problematiek van de relatie stad-platteland als een soort van horizontaal thema op te nemen bij de Vlaamse invulling van het GSK en om dat thema vervolgens als dusdanig te integreren in elk van de strategieën voor de vijf Vlaamse EU-fondsen. Zie ook [4] met de vraag naar een Vlaams coördinatiemechanisme dat hieraan invulling kan geven.

[42] De Raden vragen om in te zetten op diversificatie, toerisme, landschap en streekidentiteit. Het PDPO is één van de instrumenten om te bouwen aan een kwaliteitsvol en multifunctioneel platteland. Dit strategische thema heeft belangrijke troeven in handen om te werken aan de landschappelijke kwaliteit, sociale inclusie en economische ontwikkeling van de plattelandsgebieden. Op die manier kan het beleid inzetten op streekontwikkeling, meer en andere bedrijvigheid, jobcreatie en andere maatschappelijke baten, rekening houdend met de aanbevelingen in paragraaf 10.

De Raden vragen om het PDPO hierbij maximaal af te stemmen met ander plattelandsbeleid (zie [15] en [16]).

5 Lijst met afkortingen

afkorting	verklaring
BBL	Bond Beter Leefmilieu
EFMZV	Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
ELFPO	Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling
ESF	Europees Sociaal Fonds
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GSK	Gemeenschappelijk Strategisch Kader
IHD	Instandhoudingsdoelstellingen
LARA	Landbouwrapport
LEADER	Liaison Entre Actions de Developement de l'Economie Rural (Samenwerking voor Plattelandsontwikkeling)
MER	Milieueffectrapport
MFK	Meerjarig Financieel Kader
MINA-plan	Milieubeleidsplan
Minaraad	Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen
MIRA	Milieurapport
OP	Operationeel Programma
PC	Partnerschapscontract
PDPO	Programmadocument voor Plattelandsontwikkeling
SALV	Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij
SBZ	Speciale Beschermingszone
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
VAC	Vlaams Agrarisch Centrum
VIA	Vlaanderen In Actie
VSDO	Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling
VVP	Vereniging Vlaamse Provincies
VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten

6 Bijlage: tabel bij paragraaf [7]

Deze tabel werd opgesteld naar aanleiding van:

[6] Geef aan op welke basis de strategische thema's bepaald zijn.

[7] De Raden stellen wel vast dat de gekozen strategische thema's op hoofdlijnen aansluiten bij de standpuntennota, de ELFPO-doelstellingen en het Pact 2020

Bepaalde aanbevelingen van de Raden zijn algemeen voor alle thematische doelstellingen en werden daarom niet in de tabel opgenomen:

[8] De strategische thema's dienen gevat te zitten in een breder verhaal van de verdere verduurzaming van de Vlaamse landbouw en het platteland.

[9] Neem klimaat als horizontaal thema mee doorheen PDPO III

[10] Betrek ook andere plattelandsactoren in win-winsituaties met de land- en tuinbouwers op het platteland.

[11] Landbouwgerichte maatregelen dienen gericht te zijn op actieve landbouwers

[12] Zoek afstemming met andere fondsen en beleidsplannen.

GSK thematische doelstelling bij FIN PRIOR uit de standpuntennota van de EC aan BE	bijhorende ELPFO-prioriteiten	bijhorende doelstellingen uit het PACT 2020	bijhorende strategische thema's uit de nota over PDPO III	Advies van de Raden
FIN PRIOR1 (1) Versterking van onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie. De nota maakt melding van het bevorderen van investeringen in onderzoeks- en ontwikkelingsinnovatie, product- en dienstenontwikkeling, technologie-overdracht, sociale en eco-innovatie (onder andere ecosysteemdiensten, biodiversiteit en koolstofputten), niet-technologische innovatie. Daarnaast vraagt de Europese commissie–ook samenwerking tussen de land- en tuinbouw en de bosbouwsector, adviesdiensten en universiteiten om onderzoeksresultaten beter te benutten en te verspreiden. (e.g. omtrent voedskwaliteit, watermanagement, water- en bodembescherming, klimaat, biodiversiteit). De Nota biedt tot slot de mogelijkheid om clustervorming in alle sectoren te ondersteunen.	V1. Bevordering van de kennisoverdracht en innovatie in de land- en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden V5. Bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en steun voor de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw, de voedsel- en de bosbouwsector H1. Innovatie H2. Milieu H3. Matigen van en de aanpassing aan de klimaatverandering	PA4.1. Vanuit een oogpunt van economische en maatschappelijk valorisatie besteedt Vlaanderen tegen 2014 3% van zijn BBP aan O&O. PA4.4. De overheidssteun voor eco-innovatie staat tegen 2020 op het niveau van de top vijf van de Europese regio's. PA8.1. Een verdere ont koppeling van economische groei en het geheel van emissies en afvalproductie is in 2020 gerealiseerd door een gestaag stijgende materiaal- en energie-efficiëntie in de verschillende maatschappelijke sectoren. verder na 2014. PA14.1 .Voor water- en luchtkwaliteit, bodembescherming en geluidshinder scoort Vlaanderen in 2020 even goed als Europese economische topregio's. PA14.3. Het beleid in 2020 focust binnen een Europese context op belangrijke uitdagingen en risico's. Zo moeten de gekozen maatregelen leiden tot een verdergaande verlaging van de broeikasgasemissies conform de voor Vlaanderen vastgestelde doelstellingen	1. Inzetten op jonge landbouwers en de toekomst van de Vlaamse Landbouwsector: <i>"dient blijvend te worden ingezet op kennisoverdracht, advisering en innovatie in de sector"</i> 3. Investeren in innovatie en opleiding. <i>"Een belangrijk element hierin is de noodzaak dat kennis, innovatie en een goed functionerende innovatieomgeving bijdragen tot economische ontwikkeling en competitiviteit [...]."</i>	[22] Bekijk innovatie ruim. [23] Innovatie door onderzoek en ontwikkeling moet gebeuren in wisselwerking met de landbouwpraktijk. [24] Ondersteun kleinschalige, particuliere innovatie-initiatieven. [25] Opleiding en innovatie moeten de uitdagingen ondersteunen. [26] Bekijk opleidingen ruim.
FIN PRIOR1 (3) Vergroten van het concurrentievermogen in de verschillende sectoren. Hiervoor zijn verschillende mogelijkheden: bevorderen van ondernemerschap door het faciliteren van economische exploitatie van nieuwe ideeën en het	V2. Versterking van het concurrentievermogen van alle landbouwtypen en verbetering van de rendabiliteit van de landbouwbedrijven V3. Bevordering van de organisatie van de voedselketen en van het risicobeheer	PA3.1. Vlaanderen herwint tegen 2020 zijn in de afgelopen 10 jaar verloren aandeel in de wereldexportmarkt en exploreert in veel sterke mate dan vandaag onbenut potentieel op het vlak van internationalisatie (zowel in goederen als in diensten).	1. Inzetten op jonge landbouwers en de toekomst van de Vlaamse Landbouwsector: <i>"dient blijvend te worden ingezet op kennisoverdracht, advisering en innovatie in de sector"</i> 2. Investeren in innovatie en opleiding:	[18] De Raden erkennen de noodzaak om in te zetten op jonge landbouwers en waarderen dat hieromtrent een volwaardig strategisch thema ontwikkeld werd. [19] Werk de knelpunten voor jonge

bevorderen van de oprichting van nieuwe ondernemingen en het ontwikkelen van bedrijfsmodellen. Dit kan ondermeer door steun te bieden aan bedrijven met lokale afzetmarkten voor toetreding tot bepaalde regelingen, de voedselketen te versterken en horizontale en verticale samenwerking binnen de voedselketen en tussen landbouwers en andere plattelandsactoren te versterken, en BAS in te stellen voor alle sectoren.	in de landbouw S4. Korte keten S1. Jonge landbouwers	PA5.1. Tegen 2020 kent Vlaanderen een sterke ondernemerscultuur, stijgt het ondernemerschap en de waardering ervoor aanzienlijk, alsook het aantal ondernemingen in het Vlaams Gewest, zodat we ven goed scoren als de top vijf van de Europese regio's Jonge starters worden aangemoedigd zodat de oprichtingsratio stijgt. Het ondernemerschap bij vrouwen, allochtonen en ouderen neemt toe tot een niveau dat evenredig is met hun aanwezigheid in de maatschappij.	<i>"Dit moet de concurrentiekracht van de Vlaamse bedrijven versterken op Europese en wereldschaal.."</i> 3. Focus op het verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming. <i>"Ook de interne verduurzaming is belangrijk en houdt in dat het bedrijf voldoende weerbaar is om ook in de toekomst zijn positie te bestendigen."</i> <i>"De Vlaamse actoren zien mogelijkheden op het vlak van [...] samenwerkingsvormen, ..."</i> 4. Versterken van de vitaliteit van het platteland. <i>"Omgekeerd biedt het potentieel van het multifunctionele platteland kansen voor landbouwbedrijven die willen diversifiëren op het vlak van voedsel, natuur, recreatie, erfgoed, sociale voorzieningen, ..."</i>	landbouwers, ook deze die buiten de PDPO-scope liggen, maximaal weg, om de problematiek van jonge landbouwers succesvol aan te pakken. [20] Zet ook in op jonge starters van buiten de sector. [21] Begeleiding van jonge landbouwers en overlaters is cruciaal. [26] Bekijk opleidingen ruim. [27] Verruim de doelgroep van dit strategisch thema. [30] Het investeringsbeleid is een noodzakelijk beleidsinstrument. [31] De Raden menen dat het investeringsbeleid een belangrijke rol kan spelen in het realiseren van de weerbaarheid en verduurzaming van de landbouw. [33] Ondersteun alternatieven voor schaalvergroting. [36] Steun de opstart van producentenorganisaties. [41] De relatie stad-platteland ontbreekt. [42] De Raden vragen om in te zetten op diversificatie, toerisme, landschap en streekidentiteit.
--	---	--	---	---

FIN PRIOR1 (6) Bescherming van het milieu en bevordering van efficiënt gebruik van hulpbronnen. De EC vraagt aan België om vnl. competitiviteit te verhogen en de doelstellingen omtrent de reductie van broeikasgasemissies te bereiken.	V5. Bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en steun voor de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw, de voedsel- en de bosbouwsector; H3. Matigen van en de aanpassing aan de klimaatverandering	PA14.3. Het beleid in 2020 focust binnen een Europese context op belangrijke uitdagingen en risico's. Zo moeten de gekozen maatregelen leiden tot een verdergaande verlaging van de broeikasgasemissies conform de voor Vlaanderen vastgestelde doelstellingen	3. Focus op het verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming. <i>"Dit kan gebeuren door het stimuleren van duurzame landbouwpraktijken en ecologisch landbeheer [...]."</i>	[25] Opleiding en innovatie moet de uitdagingen ondersteunen. [31] De Raden menen dat het investeringsbeleid een belangrijke rol kan spelen in het realiseren van de weerbaarheid en verduurzaming van de landbouw. [34] Zet in op een efficiënt gebruik van hulpbronnen.
FIN PRIOR2 (9) Bevordering van sociale inclusie en bestrijding van armoede.	V6. Bevordering van sociale inclusie, armoedebestrijding en economische ontwikkeling in plattelandsgebieden	PA13.1. In 2020 ligt het aandeel inwoners dat leeft in armoede en geconfronteerd wordt met sociale uitsluiting laag in vergelijking met de best presterende EU27-landen.	4. Versterken van de vitaliteit van het platteland. <i>"Op die manier moet het platteland zijn diverse functies als 'reservoir-gebied' kunnen realiseren en de bewoners en bezoekers alle kansen bieden. Dit biedt ook kansen voor de verdere uitbouw van de toeristische potenties van het platteland. Ook sociale problemen [...] kunnen aangepakt worden, zoals bijvoorbeeld de armoedeproblematiek."</i>	[42] De Raden vragen om in te zetten op diversificatie, toerisme, landschap en streekidentiteit.
FIN PRIOR2 (10) Investeren in onderwijs, vaardigheden en een leven lang leren.	V1. Bevordering van de kennisoverdracht en innovatie in de land- en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden	PA11.1. In 2020 is Vlaanderen verder uitgegroeid tot een lerende samenleving. Zoveel mogelijk kinderen en volwassen moeten het best mogelijke onderwijs en de best mogelijke vorming genieten.	2. Investeren in innovatie en opleiding: <i>"Een belangrijk element hierin is de noodzaak dat kennis, innovatie en een goed functionerende innovatieomgeving bijdragen tot [...] Enkel via een blijvende stimulans rond innovatie en kennis kan de Vlaamse landbouwsector toekomstgericht en duurzaam investeren in het eigen bedrijf"</i> .	[21] Begeleiding van jonge landbouwers is cruciaal. [26] Bekijk opleidingen ruim.

FIN PRIOR3 (4) Ondersteuning van de overgang naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in alle sectoren door in te zetten op energie-efficiëntie en het gebruik van hernieuwbare energie.	V5. Bevordering van het efficiënte gebruik van hulpbronnen en steun voor de omslag naar een koolstofarme en klimaatbestendige economie in de landbouw, de voedsel- en de bosbouwsector H2. Milieu H3. Matigen van en de aanpassing aan de klimaatverandering	PA8.1.3 Een verdere ontkoppeling van economische groei en het geheel van emissies en afvalproductie is in 2020 gerealiseerd door een gestaag stijgende materiaal- en energie-efficiëntie in de verschillende maatschappelijke sectoren. PA14.3.1 Het beleid in 2020 focust binnen een Europese context op belangrijke uitdagingen en risico's. Zo moeten de gekozen maatregelen leiden tot een verdergaande verlaging van de broeikasgasemissies conform de voor Vlaanderen vastgestelde doelstellingen in het kader van de Europese klimaatwetgeving, een vermindering in 2020 van de gemiddelde jaarconcentratie aan fijn stof (PM10) met 25% t.a.v. 2007, waarbij alle Europese fijnstofnormen onverkort worden gerespecteerd.	3. Focus op het verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming. <i>"Door het investeren in waterbeheer, bodemkwaliteit en erosiereductie, energiegebruik en -soorten, luchtkwaliteit, duurzaam gewasbeschermingsmiddelengebruik en andere milieu- en klimaatvriendelijke land- en bosbouwpraktijken [...]"</i>	[30] Het investeringsbeleid is een noodzakelijk beleidsinstrument. [31] De Raden menen dat het investeringsbeleid een belangrijke rol kan spelen in het realiseren van de weerbaarheid en verduurzaming van de landbouw. [34] Zet in op een efficiënt gebruik van hulpbronnen.
FIN PRIOR3 (5) Bevordering van aanpassing aan de klimaatverandering en van risicopreventie en -beheersing.	V3. Bevordering van de organisatie van de voedselketen en van het risicobeheer in de landbouw; H3. Matigen van en de aanpassing aan de klimaatverandering	D14.6. Om de gevolgen van de klimaatswijziging op vlak van o.a. waterhuishouding en biodiversiteit op te vangen, is in 2020 werk gemaakt van een heus adaptatiebeleid.	3. Focus op het verhogen van de weerbaarheid en verduurzaming. <i>"De Vlaamse actoren zien mogelijkheden op vlak van [...] risicobeheer [...]"</i>	[35] Risicobeheersing: volg de voorgestelde cascade uit het SALV-advies over het GLB.
FIN PRIOR3 (6) Bescherming van het milieu en bevordering van efficiënt gebruik van hulpbronnen. Waaronder het aanpakken van de behoefte aan investeringen en maatregelen in de watersector, het bevorderen van duurzame landbouw, beschermen van biodiversiteit en bodem en het bevorderen van ecosysteemdiensten (onder andere door Natura 2000-gebieden).	V4. Herstel, instandhouding en verbetering van ecosystemen die aangewezen zijn op de landbouw en de bosbouw H2. Milieu H3. Matigen van en de aanpassing aan de klimaatverandering	PA14.1 Voor water- en luchtkwaliteit, bodembescherming en geluidshinder scoort Vlaanderen in 2020 even goed als Europese economische topregio's. PA14.5 De meeste Vlaamse waterlopen hebben een goede ecologische toestand bereikt zodat het effectief mogelijk is dat ten laatste in 2021 voldaan is aan de kwaliteitsvereisten van de Kaderrichtlijn Water. PA15.1 Inzake biodiversiteit kan Vlaanderen in 2020 de vergelijking met de Europese economische topregio's aan.	3. Focus op het verhogen van de weerzaamheid en de verduurzaming. <i>"en heeft het dus de kans om actief bij te dragen aan het herstel, de verbetering en instandhouding van deze ecosystemen."</i> 4. Versterken van de vitaliteit van het platteland. <i>"Speciale aandacht moet daarbij gaan naar de verfraaiing en het kwaliteitsvol onderhoud van het platteland in al zijn facetten ([...] kleine landschapselementen, water, [...], natuur, ...)"</i>	[28] PDPO-middelen voor Natura 2000 moeten gericht ingezet worden. [34] Zet in op een efficiënt gebruik van hulpbronnen. [37] Voorzie collectieve beheerovereenkomsten in PDPO III.

		PA15.2.Hiertoe heeft Vlaanderen in 2020 voldoende habitat ingericht, herbestemd, verbeterd of afgebakend om 70% van de instandhoudingsdoelstellingen van de Europees te beschermen soorten en habitats te realiseren. D15.3. Zowel de beboste oppervlakte als de kwaliteit ervan nemen aanzienlijk toe [...]		
--	--	--	--	--